

УДК 378.032

DOI 10.32755/sjeducation.2025.02.099

ЗАСТОСУВАННЯ КОЛАБОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНОГО СВІТОГЛЯДУ БАКАЛАВРІВ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Мірошніченко Валентина Іванівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри педагогіки,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

(03041, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15,

e-mail: mvi_2016@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-3931-0888

Scopus-Author: 5721-6203-313;

Аніщенко Вікторія Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри педагогіки та професійної етики,

Пенітенціарна академія України

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,

e-mail: oceansoulvik111@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-5062-3789

ResearcherID: AAC-5442-2021

Scopus-Author: 5720-8032-016

Стаття присвячена обґрунтуванню доцільності застосування колаборативного навчання у формуванні ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі.

Формування ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі розглядається авторками як цілісна, системно організована сукупність уявлень, переконань і символічних образів, що забезпечують інтегроване сприйняття навколишньої дійсності, усвідомлення власної ролі й призначення в ній.

До чинників формування ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі авторками віднесено такі: соціально-політичні; освітньо-виховні, професійно-військові, психолого-педагогічні, інформаційно-комунікаційні.

Звернено увагу на такі методи проведення занять у контексті колаборативного навчання: візуалізації, обговорення, практичні вправи, проведення круглих столів-семінарів після самостійного вивчення матеріалів з різних джерел. Найбільш ефективними формами колаборативного навчання у формуванні ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі авторки називають: стажування в підрозділах, дискусії, конкурси, тематич-

ні вечори, тренінги, зустрічі з досвідченими офіцерами, виконання практичних групових вправ, а також виконання групових наукових проєктів.

Надано рекомендації щодо застосування колаборативного навчання у формуванні ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі: використовувати методи прямого та опосередкованого впливу; використовувати під час проведення занять інформаційно-комунікаційні технології, зокрема відеоконференції з використанням додатка Zoom, що дозволить залучати для роз'яснення матеріалу в дистанційному режимі фахівців-істориків, учасників бойових дій та інших фахівців; під час інформування здійснювати доведення і роз'яснення вимог законодавства України з прикордонних питань; проводити інформування майбутніх офіцерів про позитивні приклади та негативні випадки в діях особового складу під час виконання професійних завдань; розвивати військове лідерство у системі морально-психологічного забезпечення; здійснювати профорієнтаційну роботу; проводити культурологічну роботу та пропагувати здоровий спосіб життя.

До переваг цього підходу авторки відносять можливість ґрунтовнішого засвоєння й глибшого розуміння навчального матеріалу; розвиток навичок професійної комунікації та ефективної взаємодії; зростання мотивації й зацікавленості в навчанні; стимулювання критичного мислення та креативності; формування компетентностей, необхідних для роботи в команді у професійній діяльності і формування навичок керування підпорядкованим особовим складом.

Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад, бакалаври, колаборативне навчання, формування ціннісного світогляду, ціннісні орієнтації.

APPLICATION OF COLLABORATIVE LEARNING IN THE FORMATION OF BACHELORS' VALUE WORLDVIEW IN A HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTION

Miroshnichenko Valentyna, Doctor of Pedagogy, Professor,
Professor of the Pedagogy Department
*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Defense Gurus Sstreet, 15, Kyiv, 03041, Ukraine
e-mail: mvi_2016@ukr.net)*

ORCID: 0000-0002-3931-0888

Scopus-Author: 5721-6203-313;

Anishchenko Viktoriia,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and Professional ethics,
*Penitentiary Academy of Ukraine
(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,
e-mail: oceansoulvik111@gmail.com)*

ORCID: 0000-0002-5062-3789

ResearcherID: AAC-5442-2021

Scopus-Author: 5720-8032-016

This article focuses on the justification for using collaborative learning to help shape the value-based worldview of bachelor's students in a higher military educational institution.

The authors view the formation of a bachelor's value-based worldview in such an institution as a comprehensive and systematically organized collection of beliefs, representations, and symbolic images. This collection promotes a unified perception of reality and fosters an understanding of one's role and purpose within it.

The authors identify the following factors in the formation of bachelors' value worldview in a higher military educational institution: socio-political, educational and instructional, professional-military, psychological-pedagogical, and information and communication factors.

The authors draw attention to the following methods of conducting classes in the context of collaborative learning: visualisations, discussions, practical exercises and round-table seminars following the independent study of materials from various sources. The most effective forms of collaborative learning for shaping the worldview of Bachelor's degree students at a higher military educational institution are internships in units, discussions, competitions, themed evenings, training sessions, meetings with experienced officers, practical group exercises and group research projects.

The authors provide recommendations for the use of collaborative learning in forming the value worldview of Bachelor's degree students at a higher military educational institution. These recommendations include using methods of direct and indirect influence, and using information and communication technologies during classes. In particular, video conferencing via the Zoom application can be used to involve historians, combatants, and other specialists in explaining the material remotely. The material should be proven and clarified during the teaching process.

The advantages of this approach include the possibility of more thorough assimilation and a deeper understanding of educational material, the development of professional communication and interaction skills, increased motivation and interest in learning, the stimulation of critical thinking and creativity, the formation of competencies necessary for teamwork in professional activities, and the development of skills in managing subordinate personnel.

Key words: *higher military educational institution, bachelor's degree, collaborative learning, formation of a value-based worldview, value orientations.*

Постановка проблеми. Ціннісний світогляд особистості є визначальним чинником, що забезпечує її здатність до об'єктивного осмислення власної поведінки та дій інших, до ефективної орієнтації в повсякденному житті, в професійному середовищі, а також до повноцінної професійної самореалізації. У цьому контексті набуває особливої значущості наукове осмислення механізмів та чинників формування ціннісного світогляду, оскільки саме він є основою для успішного життєвого самовизначення та подальшої інтеграції осо-

бистості в соціокультурний і професійний простір. Ціннісний світогляд бакалаврів у військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ) є системою уявлень, переконань, орієнтирів та цінностей, яка формується в майбутніх офіцерів в освітньому середовищі такого закладу.

Системоутворювальним фактором освітньої діяльності закладів вищої освіти є мета їх суспільного функціонування, що спрямовується на виховання особистості майбутніх фахівців. Соціально-ціннісним підґрунтям цього є цілеспрямоване формування ціннісного світогляду здобувачів освіти [1]. Оскільки навчання бакалаврів у ВВНЗ є їх свідомим життєвим вибором, відповідає їх моральним та фаховим ідеалам, актуалізується роль ціннісного світогляду у становленні особистості майбутнього офіцера, його морально-психологічній стійкості, готовності до виконання службових обов'язків, ухваленні відповідальних рішень. Водночас результати опитувань і спостережень свідчать, що рівень сформованості ціннісного світогляду курсантів не завжди відповідає очікуванням. Цей факт зумовив потребу в цілеспрямованому впливові на їх особистість із використанням інноваційних підходів. Одним із таких підходів є колаборативне навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні підходи до формування світогляду особистості висвітлюються в теоретичних і науково-дослідних працях багатьох учених, зокрема І. Беха, О. Кіяшка, Л. Овсянецької, М. Роганової, Т. Тхоржевської, Г. Шевченко, Н. Фунтікової та Р. Young. Спільною ідеєю цих підходів є розвиток світогляду особистості, вдосконалення його змісту, форм і методів.

Зокрема, Г. Кондрацька вважає, що методологічною основою вивчення процесу формування світогляду студентів у закладі вищої освіти є застосування описового методу для підкреслення значущості цього процесу в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців [2]. Король Т. аналізує колаборативний підхід до навчання перекладу майбутніх філологів у вітчизняних ЗВО. Основними шляхами його реалізації авторка називає створення належних умов для застосування взаємоконтролю у процесі навчання перекладу як дієвого засобу

підвищення об'єктивності й інформативності оцінювання і контролю, а також використання перекладацького проєкту як засобу здійснення формульованого й підсумкового видів контролю перекладацької компетентності [3].

Щодо колаборативного навчання, то технології з його використанням є предметом досліджень таких учених, як: Р. Джонсон, Д. Джонсон, С. Каган, Ш. Шаран, Ф. Тодд, С. Болі, Дж. Денн та Р. Хілц. Зокрема Д. Джонсон і Р. Джонсон визначили основні умови ефективної скооперованої діяльності, порівнюючи колаборативне навчання з індивідуальним та змагальним. Каган С. зосереджується на розробленні методів і структур такого навчання. Пометун О., Пироженко Л. та Сиротенко Г. розглядають колаборативне (кооперативне) навчання як форму групової роботи та як один із видів інтерактивних технологій.

Низка науковців і практиків формулюють свої ідеї з урахуванням міжнародного досвіду [4–6], досягнень цифрових технологій [7–8]. Як вагомий аспект розв'язання проблеми підготовки майбутніх фахівців до професійної взаємодії розглядає колаборативне навчання у вищому навчальному закладі С. Кожушко [9]. Заслуговує на увагу виокремлення авторкою психологічних механізмів колаборативної співпраці як психологічні механізми: групова ідентифікація, групова підтримка, посилення інтелектуальної активності і когнітивний дисонанс, зміна звичного соціального статусу і внутрішньої позиції, навчання в умовах складної групової динаміки.

Інтерес для нашого дослідження становлять дослідження, у яких йдеться про згаданий підхід у підготовці військових кадрів [10–14].

Однак питання теоретичного обґрунтування застосування колаборативного навчання у формуванні ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі потребує більш детального вивчення.

Метою статті є обґрунтування доцільності застосування колаборативного навчання у формуванні ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Формування ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному за-

кладі розглядається як цілісна, системно організована сукупність уявлень, переконань і символічних образів, що забезпечують інтегроване сприйняття навколишньої дійсності, усвідомлення власної ролі й призначення в ній. За визначенням І. Савицької, цей процес може виявлятися на послідовних рівнях особистісної зрілості – від емоційно-чуттєвого світовідчуття через більш усвідомлене світосприйняття до концептуального рівня світорозуміння [1].

Запропонований як теоретиками, так і практиками [1; 15] рівневий підхід передбачає поетапне формування в бакалаврів ціннісного світогляду: спочатку засвоєння базових знань, умінь і навичок (перший рівень), далі – опанування способів виконання аналітичних і світоглядних завдань, формування вміння обирати доцільні стратегії дій і самостійно їх конструювати (другий рівень), що своєю чергою сприяє розвитку самоосвітньої діяльності, усвідомленню власної фахової та світоглядної підготовленості до професійної діяльності, а також плануванню й удосконаленню цієї підготовки (третій рівень).

Світоглядна структура, згідно з рівневим підходом, поділяється на три основні компоненти: світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння. Світовідчуття репрезентує первинний, чуттєво-емоційний рівень взаємодії особистості з дійсністю. Саме через нього здійснюється емоційна оцінка навколишнього середовища, що визначає загальний афективний вектор ставлення до життєвих явищ – позитивний або негативний. Переважання позитивного емоційного тону зумовлює формування оптимістичного світогляду, тоді як домінування негативних емоційних реакцій – песимістичного. У випадках, коли емоційні вияви мінімізовані, а оцінювання набуває рис виваженості, неупередженості та внутрішнього спокою, можна говорити про світоглядну зрілість і досвід у професійній діяльності.

Світосприйняття є вищим рівнем когнітивної діяльності особистості, який передбачає сприйняття світу як упорядкованої, структурованої і взаємопов'язаної системи. На цьому етапі світ інтегрується у внутрішню модель реальності, зумовлену попереднім досвідом, уявленнями, ціннісними орієнтирами

та прагненнями індивіда. Саме на цьому рівні відбувається конституювання життєвих ідеалів, які слугують основою для формування характерологічних рис, моральної позиції та вольового потенціалу бакалавра.

Світорозуміння як вищий рівень світоглядного осмислення дійсності передбачає системне, концептуальне осягнення сутності світу з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей розвитку явищ і процесів як об'єктивної, так і суб'єктивної природи. Цей рівень характеризується здатністю до рефлексії, критичного мислення та наукового обґрунтування особистісної позиції бакалавра у професійному середовищі.

Дослідники звертають увагу на роль ціннісних орієнтацій у формуванні важливого світогляду і трактують згаданий феномен як сукупність доцільних настанов особистості, що виконує такі функції: фіксує реальний зв'язок між свідомістю майбутнього офіцера й навколишнім світом; регулює виникнення вольової поведінки, самостійне ухвалення відповідальних рішень; впливає на мотивацію поведінки в конкретній професійній ситуації; спричиняє виникнення нових цінностей [16].

Розглянемо, у чому переваги застосування колаборативного навчання у формуванні ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі.

Формування ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі відбувається під час навчальних занять і в позанавчальний час під впливом комплексу чинників, що взаємодіють між собою та визначають особистісне і професійне становлення майбутнього офіцера: соціально-політичних (національна ідеологія, державна політика у сфері оборони та освіти, а також суспільні очікування щодо ролі військовослужбовця в умовах як мирного, так і воєнного стану); освітньо-виховних (зміст військової освіти бакалаврського рівня, поєднання загальнолюдських, національних та військово-професійних цінностей, а також виховної роботи, що здійснюється в межах військового навчального закладу), професійно-військових (специфіка військової служби, військові традиції та ритуали, приклади героїзму і звитяги, що формують відчуття професійної ідентичності); психолого-

педагогічних (морально-психологічний клімат у підрозділі, а також використання ефективних методів мотивації); інформаційно-комунікаційних (медіа, соціальні мережі та інтернет). Обумовленість впливом низки чинників визначає складність і багатогранність зазначеного процесу та потребує системного підходу і цілеспрямованої педагогічної взаємодії для досягнення результату.

Наприклад, автори звертають увагу на обумовленість психологічного чинника у спілкуванні тим, що учасниками професійного спілкування є люди з різними ціннісними переконаннями, поглядами, ідеями, різним типом темпераменту. Відтак, основними механізмами взаємопізнання у спілкуванні є ідентифікація, симпатія, емпатія, рефлексія тощо. Професійне спілкування являє собою специфічну форму міжособистісної взаємодії, що реалізується в контексті певної професійної діяльності та виконує низку важливих функцій. Воно є чинником формування сприятливого морально-психологічного клімату в колективі, слугує основою для вибудовування партнерських відносин між управлінським апаратом і підпорядкованим персоналом, між представниками колективу та сприяє створенню середовища для результативності. «У межах професійної діяльності спілкування нерідко передбачає цілеспрямований психологічний вплив на колег, аргументоване відстоювання власної позиції та конструктивне виконання професійних завдань» [17].

З урахуванням групового характеру завдань, до виконання яких здійснюється підготовка бакалаврів у вищому військово-навчальному закладі, в освітньому процесі перевага надається взаємодії у малих групах з метою досягнення спільної навчальної мети, обміну знаннями, досвідом і формування навичок командної роботи. Причому не просто роботи в групах, а спільному процесу пізнання, де кожен учасник несе відповідальність не лише за власний результат, а й за успіх усієї групи. Така модель навчання отримала назву колаборативного. Основними його характеристиками є такі: спільна мета (учасники працюють над виконанням спільного професійного завдання); взаємозалежність (кожен курсант робить внесок

у виконання завдання); індивідуальна та групова відповідальність (кожен має виконати свою частину, допомогти іншим); комунікативна взаємодія (активне слухання, аргументація, обговорення рішень у групах); рефлексія (аналізується не лише результат, а й процес взаємодії).

Слушним є урахування специфіки освітнього середовища вищого військового навчального закладу. З огляду на підходи О. Крайової та Т. Цибанюка [10], урахуємо два аспекти використання неформальних груп у колаборативному навчанні: постановку чітких завдань та тримання конкретного результату. Таке навчання може відбуватися через залучення бакалаврів до вступного обговорення матеріалу, під час якого викладач зможе отримати уявлення про рівень знань курсантів і налаштувати їх на обговорення матеріалу для узагальнення та систематизації набутих на занятті знань.

Історія колаборативного навчання має глибокі історичні корені. Бере початок ще за часів античної Греції та Риму, коли освітній процес часто відбувався у формі групових занять під керівництвом наставника. У середньовіччі монастирські школи практикували колективне навчання, коли учні спільно переписували рукописи й аналізували їхній зміст. Проте концептуалізація колаборативного навчання у сучасному розумінні сформувалася лише у XIX столітті. Саме тоді в США почали функціонувати прогресивні освітні заклади, у яких акцентувалась увага на активних методах навчання, зокрема на взаємодії між учнями. Упродовж XX століття інтерес до колаборативного навчання лише зростав, зокрема завдяки впровадженню новітніх технологій, які дали змогу реалізовувати групову взаємодію навіть на відстані. На сьогодні цей підхід є однією з провідних освітніх практик у закладах освіти різних рівнів у всьому світі.

Наприкінці 1940-х років М. Дойч (послідовник К. Левіна) розвинув ідеї свого наукового керівника щодо соціальної взаємозалежності, сформулювавши теорію співпраці та конкуренції [18]. У межах цієї теорії М. Дойч виокремив три основні типи соціальної взаємозалежності: позитивну, негативну та нейтральну (відсутність взаємозалежності). Він стверджу-

вав, що саме характер взаємозалежності, закладений у структурі конкретної ситуації, визначає форму соціальної взаємодії між індивідами, що суттєво впливає на результати діяльності. Зокрема, позитивна взаємозалежність зазвичай сприяє кооперативній, конструктивній взаємодії; негативна схиляє до суперництва та конфліктної поведінки; а її відсутність призводить до ізольованої, несистемної взаємодії або її браку взагалі. Положення цієї теорії стали підґрунтям ідеї колаборативного навчання.

Серед різноманітних форм та методів проведення занять перевага у контексті колаборативного навчання надається методам візуалізації, обговоренню матеріалу (висловлення власного ставлення до змісту матеріалу), практичним вправам (професійні ситуації, наближені до реальних), проведенню круглих столів-семінарів після самостійного вивчення матеріалів з різних джерел (інтернет-ресурсів, книг, фільмів тощо).

Як свідчить практика, найбільш ефективними формами колаборативного навчання, які використовувались для формування ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі, є: стажування в підрозділах, дискусії, конкурси, тематичні вечори, тренінги, зустрічі з досвідченими офіцерами, виконання практичних групових вправ, а також виконання групових наукових проєктів.

Рекомендується в освітньому процесі для формування ціннісного світогляду бакалаврів:

- використовувати методи прямого та опосередкованого впливу;
- використовувати під час проведення занять інформаційно-комунікаційні технології, зокрема відеоконференції з використанням додатка Zoom, що дозволить залучати для роз'яснення матеріалу в дистанційному режимі фахівців-істориків, учасників бойових дій та інших фахівців; під час інформування здійснювати доведення та роз'яснення вимог законодавства України з прикордонних питань;
- проводити інформування майбутніх офіцерів про позитивні приклади та негативні випадки в діях особового складу під час виконання професійних завдань;
- розвивати військове лідерство у системі морально-психологічного забезпечення;

- здійснювати профорієнтаційну роботу;
- проводити культурологічну роботу та пропагувати здоровий спосіб життя.

До переваг цього підходу відносимо можливість ґрунтовнішого засвоєння й глибшого розуміння навчального матеріалу; розвиток навичок професійної комунікації та ефективної взаємодії; зростання мотивації й зацікавленості в навчанні; стимулювання критичного мислення та креативності; формування компетентностей, необхідних для роботи в команді у професійній діяльності і формування навичок керування підпорядкованим особовим складом.

Висновки. Отже, колаборативне навчання, з одного боку, є підходом, у межах якого відбувається тісна взаємодія між здобувачами освіти або здобувачами освіти і педагогами. З іншого боку, колаборативне навчання (англ. collaborative learning) є методом навчання, який передбачає виконання певних завдань здобувачами освіти у групах для досягнення спільної мети. Цей метод передбачає активну участь в освітньому процесі кожного його учасника, сприяє обміну ідеями та досвідом, а також формуванню навичок співпраці й ефективної комунікації.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків є визначення та обґрунтування педагогічних умов формування ціннісного світогляду бакалаврів у вищому військовому навчальному закладі на основі застосування колаборативного навчання.

Список використаних джерел

1. Савицька І. Методологічні засади формування ціннісного світогляду студентів соціономічних професій в університетах наук про життя. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 5 (5). С. 360–375. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-360-374](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-360-374) (дата звернення: 05.05.2025).

2. Кондрацька Г. Світогляд у формуванні особистості студентів. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія і археологія»*. 2023. № 1 (7). С. 503–512. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1\(7\)-503-512](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1(7)-503-512) (дата звернення: 05.05.2025).

3. Король Т. Г. Шляхи реалізації колаборативного підходу до контролю в навчанні перекладу майбутніх філологів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 25. Т. 1. С. 75–77. URL: <https://doi.org/10.32843/26636085/2020/25-1.14> (дата звернення: 05.05.2025).

4. Красуля А. В., Швіндіна Г. О. Міжнародне колаборативне онлайн-навчання: нова парадигма вищої освіти. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. з актуальних проблем філології у ВНЗ галузевого спрямування (м. Київ, 20–21 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 170–173.

5. Овчарук О. В. Використання колаборативного навчання у віртуальному середовищі: вітчизняні та міжнародні підходи. *Імєрсивні технології в освіті* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародною участю. Київ, 2023. 211 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737753/1/> ЗБІРНИК матеріалів конференції_12.11.23.pdf (дата звернення: 05.05.2025).

6. Джонсон Д. В., Джонсон Р. Т. Навчання у співпраці: основні принципи та методи. Київ : Либідь, 2021. 342 с.

7. Бублик В. В., Давиденко А. М. Колаборативні методи в електронному навчанні програмування. *Наукові записки НАУКМА*. 2016. Том 190. Комп'ютерні науки. С. 41–45.

8. Худайназарова М. Інформаційна підтримка колаборативного навчання програмуванню. *Адаптивні технології управління навчанням* : збірник матеріалів дев'ятої міжнародної конференції (Одеса – Київ, 25–27 жовтня 2023 р.). Київ, 2023. С. 84–85.

9. Кожушко С. Стратегії колаборативного навчання у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2014. № 5. С. 65–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_5_16 (дата звернення: 05.05.2025).

10. Крайова О. В., Цибанюк Т. І. Кооперативне навчання: особливості організації та підготовки занять. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 49 (1). С. 150–154. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-150-154> (дата звернення: 05.05.2025).

11. Почекалін І. М. Обґрунтування поняття «професійно-ціннісні орієнтації майбутніх офіцерів-прикордонників». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 4 (5). С. 342–

354. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v15i4> (дата звернення: 05.05.2025).

12. Рисіч О. Участь у бойових діях як чинник переосмислення військовослужбовцями життєвих цінностей. URL: http://eprints.zu.edu.ua/2837/1/Рисіч_О.В.pdf (дата звернення: 05.05.2025).

13. Іваненко О. Г. Проблема ціннісних орієнтацій офіцера ЗСУ. *Наукові записки Харківського військового університету. Серія: Соціальна філософія, педагогіка, психологія*. Харків, 2002. Т. 7. С. 113–115.

14. Тушко К., Мірошніченко В. Теоретичний аналіз основних дефініцій у дослідженні проблеми підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 4. С. 273–283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprnadpcrp_2018_4_23 (дата звернення: 05.05.2025).

15. Зеленов Є. А. Теоретичні основи планетарного виховання студентської молоді : монографія. Луганськ. 2008. 272 с.

16. Іваненко О. Г. Проблема ціннісних орієнтацій офіцера ЗСУ. *Наукові записки Харківського військового університету. Серія: Соціальна філософія, педагогіка, психологія*. Харків, 2002. Т. 7. С. 113–115.

17. Тріфаніна Л. С., Мірошніченко В. І. Культура професійного спілкування в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 45. С. 217–220. URL: <https://doi.org/10.32843/26636085/2022/45.45> (дата звернення: 05.05.2025).

18. Deutsch M. Cooperation and trust: Some theoretical notes / In M. Jones (Ed.), *Nebraska symposium on motivation*. Lincoln, NE : University of Nebraska Press, 1962. P. 275–319.

References

1. Savytska, I. (2024), "Methodological principles of forming the value worldview of students of socio-economic professions at universities of life sciences", *Society and national interests*, № 5 (5), pp. 360–375, available at: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5\(5\)-360-374](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-5(5)-360-374) (accessed 5 May 2025).

2. Kondratska, H. (2023), "Worldview in the formation of students' personality", *Bulletin of Science and Education. Series "Philology", Series "Pedagogy", Series "Sociology", Series "Culture*

and Art", Series "History and Archaeology", № 1 (7), pp. 503–512, available at: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1\(7\)-503-512](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1(7)-503-512) (accessed 5 May 2025).

3. Korol, T. H. (2020), "Ways to implement a collaborative approach to control in teaching translation to future philologists", *Innovative Pedagogy*, Issue 25, Vol. 25, T. 1, pp. 75–77, available at: <https://doi.org/10.32843/26636085/2020/25-1.14> (accessed 5 May 2025).

4. Krasulia, A. V., Shvindina, H. O. (2020), "International collaborative online learning: a new paradigm of higher education. Overcoming language and communication barriers: education, science, culture": *materials of the 8th international scientific-practical conference on topical problems of philology in universities of the branch direction* (Kyiv, 20–21.11.2020), pp. 170–173.

5. Ovcharuk, O. V. (2023), "Using collaborative learning in a virtual environment: domestic and international approaches", *Immersive technologies in education*: collection of materials of the III International scientific and practical conference with international participation, Kyiv, available at: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737753/1/ZBIRNYK__materialiv_konferentsii_12.11.23.pdf (accessed 5 May 2025).

6. Dzhonson, D. V., Dzhonson, R. T. (2021), Collaborative learning: basic principles and methods, Lybid, Kyiv.

7. Bublyk, V. V., Davydenko, A. M. (2016), "Collaborative methods in e-learning of programming", *Scientific notes of NAUKMA*, T. 190. Computer Science, pp. 41–45.

8. Khudainazarova, M. (2023), Information support for collaborative programming training, *Adaptive learning management technologies*: proceedings of the ninth international conference (Odesa – Kyiv, October 25–27, 2023), Kyiv, pp. 84–85.

9. Kozhushko, S. (2014), "Collaborative learning strategies in higher education", *Youth and the market*, № 5, pp. 65–71, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2014_5_16 (accessed 5 May 2025).

10. Kraiova, O. V., Tsybaniuk, T. I. (2018), "Cooperative learning: features of organization and preparation of classes", *Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, № 49 (1), pp. 150–154, available at: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-150-154> (accessed 5 May 2025).

11. Pochekalin, I. M. (2018), "Substantiation of the concept of "professional and value orientations of future border guard officers", *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, № 4 (5), pp. 342–354, available at: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v15i4> (accessed 5 May 2025).

12. Rysich, O. (2024), Participation in hostilities as a factor in military personnel rethinking their life values, available at: http://eprints.zu.edu.ua/2837/1/Rysich_O.V.pdf (accessed 5 May 2025).

13. Ivanenko, O. H. (2002), "The problem of value orientations of an officer of the Armed Forces of Ukraine", *Scientific notes of the Kharkiv Military University. Social philosophy, pedagogy, psychology*, Kharkiv, T. 7, pp. 113–115.

14. Tushko, K., Miroshnichenko, V. (2018), "Theoretical analysis of the main definitions in the study of the problem of training future border guard officers for professional interaction", *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, № 4, pp. 273–283, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2018_4_23 (accessed 5 May 2025).

15. Zelenov, Ye. A. (2008), Theoretical foundations of planetary education of student youth : monograph, Luhansk.

16. Ivanenko, O. H. (2002), "The problem of value orientations of an officer of the Armed Forces of Ukraine", *Scientific notes of the Kharkiv Military University. Social philosophy, pedagogy, psychology*, Kharkiv, T. 7, pp. 113–115.

17. Trifanina, L. S., Miroshnichenko, V. I. (2022), "Culture of professional communication in formal, non-formal and informal education", *Innovative pedagogy*, № 45, pp. 217–220.

18. Deutsch, M. (1962), Cooperation and trust: Some theoretical notes / In M. Jones (Ed.), *Nebraska symposium on motivation*, Lincoln, pp. 275–319.